

Ontsporing

Wil een meersporenbeleid voor werkgelegenheidscreatie en werkloosheidsbestrijding ergens toe leiden, dan dienen wel de sporen parallel te lopen. Afzonderlijke sporen die haaks op elkaar staan kunnen slechts tot ontsporing leiden. De uiteenlopende visies van CDA en D'66 enerzijds en PvdA anderzijds op de wijze waarop het werkgelegenheidsbeleid vorm zou moeten krijgen en het economisch herstel zou moeten worden bevorderd, bleken binnen het kabinet-Van Agt II niet te verzoenen. Omdat het de socialisten fundamenteel ontbreekt aan vertrouwen dat een lastenverlichting voor het bedrijfsleven automatisch tot herstel van de investeringen en de werkgelegenheid leidt, en de confessionelen en de neo-liberalen onder de huidige economische omstandigheden in feite geen ruimte zien voor een directe werkgelegenheidsbevordering door de overheid, heeft het meersporenbeleid geen gestalte kunnen krijgen. Op het belangrijkste beleids onderdeel: het bestrijden van de werkloosheid, viel daarmee de basis voor samenwerking onder het kabinet vandaan.

Niet alleen binnen het kabinet is het meersporenbeleid op een mislukking uitgelopen, ook daarbuiten heeft het totaal geen weerklank gevonden. Het kabinet is er niet in geslaagd de krachten in de samenleving te mobiliseren voor een gemeenschappelijke inspanning gericht op economisch herstel. Het meersporenbeleid heeft volstrekt onvoldoende wervingskracht gehad om werknemers, werkgevers en anderen te verlokken hun loopgraven te verlaten en een constructieve opstelling te kiezen. Van meet af aan wist het beleid geen hoop en geen vertrouwen te wekken — twee onmisbare ingrediënten voor economisch herstel.

Toen de WRR zijn rapport *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* uitbracht en de commissie-Wagner haar oranje boekje *Een nieuw industrieel elan*, vonden de daarin verwoorde denkbeelden een brede maatschappelijke weerklank. Het is een gemiste kans dat het kabinet die kortstondige consensus niet heeft weten uit te bouwen en werkgevers, werknemers, ambtenaren en uitkeringstrekkers niet heeft weten te binden tot medewerking aan een nationaal herstelbeleid. Natuurlijk is het verre van eenvoudig de jarenlange de-industrialisatietendens te doorbreken en een industriële vernieuwing in gang te zetten waarmee weer aansluiting wordt verkregen bij de snelle ontwikkelingen op binnen- en buitenlandse markten. Vanzelfsprekend is het moeilijk de ontwikkeling van de overheidsuitgaven weer onder controle te krijgen en de budgettaire discipline te herstellen. Uiteraard kost het pijn de loonsomstijging te beperken totdat die in overeenstemming is met die in het buitenland ten einde op de internationale concurrentie geen terrein te verliezen. En het is hard om de energieprijzen voor kleinverbruikers te verhogen en die voor grootverbruikers te verlagen om energie-intensieve bedrijfstakken weer concurrerend te maken met het buitenland. Maar wanneer aan de condities voor herstel van het concurrentievermogen wordt voldaan is er geen reden om aan te nemen dat de Nederlandse economie zich niet zou kunnen herstellen van de slechte positie waarin zij zich bevindt.

Het is misschien tekenend voor de huidige malaise dat het kabinet er niet in slaagde verder te kijken dan de con-

junctuurgolf lang is. In zijn bespreking van het Werkgelegenheidsplan in *ESB* wees prof. Van Eijk erop dat in vroeger jaren het CPB regelmatig exercities uitvoerde waarin het groeipad van een min of meer volledig bezette economie werd beschreven¹⁾. In de verschillende industrialisatienota's die na de oorlog zijn uitgebracht werd, als een soort indicatief plan, aangegeven hoe de markt- en collectieve sector zich onder realistische aannamen zouden kunnen ontwikkelen en van welke sectoren de economische groei vooral zou moeten komen. Waarom zouden ook nu, in het kader van het herindustrialisatiebeleid, de mogelijkheden van de Nederlandse economie niet kunnen worden aangegeven en waarom zou geen realistisch groeipad voor de middellange termijn kunnen worden uitgezet, compleet met een beleid dat de kansen op verwezenlijking daarvan zo gunstig mogelijk maakt. Het Ministerie van Economische Zaken beschikt over een schat van informatie over de kansen en ontwikkelingen in verschillende sectoren maar er wordt nauwelijks iets mee gedaan. Zou zo'n aanpak waarbij op geloofwaardige wijze de kansen van de Nederlandse economie worden besproken, en de voorwaarden die moeten worden vervuld om ze te benutten, niet méér vertrouwen wekken dan het huidige beleid waarin op basis van telkens weer nieuwe tegenvallers bijna van maand tot maand de cijfers moeten worden bijgesteld en nieuwe besparingen moeten worden gevonden?

In een toespraak op de jaarvergadering van het NCW heeft de secretaris-generaal van het Ministerie van Economische Zaken, prof. dr. F. W. Rutten, onlangs als zijn overtuiging uitgesproken dat de werkgelegenheid in het bedrijfsleven weer kan toenemen indien de reële lonen aan de marktomstandigheden worden aangepast en het lukt weer enige economische groei op gang te brengen. Daarnaast behoort het volgens Rutten tot de onmisbare voorwaarden voor herstel dat de winsten van bedrijven structureel worden verhoogd. Volgens recente berekeningen van het CPB dalen de bedrijfswinsten dit jaar tot nul. Het spreekt vanzelf dat daarvan voor ondernemers weinig stimulansen uitgaan om hun investeringsactiviteit te verhogen. De netto investeringen zullen dit jaar het nulpunt naderen. Ook daarom is het van zo buitengewoon groot belang dat op middellange termijn perspectieven worden geboden waaraan winstverwachtingen kunnen worden ontleend.

In brede kringen is in de samenleving het inzicht gegroeid dat voor economisch herstel en bestrijding van de werkloosheid een gecoördineerde inspanning nodig is gericht op het versterken van de industriële structuur. In plaats van daarop in te spelen en stimulerend en coördinerend op te treden heeft het kabinet echter slechts verdeeldheid en verwarring gezaaid. „Wij zien als belangrijkste taak ervoor te zorgen dat Nederland het vertrouwen in de toekomst herwint”, heette het in de regeringsverklaring van het kabinet-Van Agt II. Het is een ander kabinet dat met die taak daadwerkelijk een aanvang zal moeten maken.

L. van der Geest

1) C. J. van Eijk, Het Werkgelegenheidsplan, *ESB*, 21 april 1982.